

e-ISSN: 1694-8661

№1(2)/2023, 73-77

УДК: 347.6

DOI: [https://doi.org/10.52754/16948661_2023_1\(2\)_11](https://doi.org/10.52754/16948661_2023_1(2)_11)

ҮЙ БҮЛӨЛҮК ЗОМБУЛУКТУН СЕБЕПТЕРИ ЖАНА АНЫН ФОРМАЛАРЫ

ПРИЧИНЫ НАСИЛИЯ В СЕМЬЕ И ЕГО ФОРМЫ

CAUSES OF DOMESTIC VIOLENCE AND ITS FORMS

Көкөева Алмагүл Мухтарбековна

Кокоева Алмагуль Мухтарбековна

Kokoeva Almagul Mukhtarbekovna

ю.и.д., профессор, Б.Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек эл аралык университети
д.ю.н., профессор, Кыргызско-узбекский международный университет им. Б.Сыдыкова
Doctor of Law, Professor, Kyrgyz-Uzbek International University named after B.Sydykov
almash.utf@mail.ru

Камалов Мирбек Нурбекович

Камалов Мирбек Нурбекович

Katalov Mirbek Nurbekovich

Б.Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек эл аралык университети
Кыргызско-узбекский международный университет им. Б.Сыдыкова
Kyrgyz-Uzbek International University named after B.Sydykov

Маман уулу Нурлан

Маман уулу Нурлан

Maman ulu Nurlan

Б.Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек эл аралык университети
Кыргызско-узбекский международный университет им. Б.Сыдыкова
Kyrgyz-Uzbek International University named after B.Sydykov

ҮЙ БҮЛӨЛҮК ЗОМБУЛУКТУН СЕБЕПТЕРИ ЖАНА АНЫН ФОРМАЛАРЫ

Аннотация

Бул макалада үй-бүлөлүк зомбулуктун ар кандай көрүнүштөрү каралат жана максатка ылайыктуулугун жана тиешелүү социалдык мамилелерди мыйзам аркылуу ондоо мүмкүнчүлүгүн жактаган тарыхый-укуктук аргументтерди издейт. Изилдөө учурдагы жана иш жүзүндөгү улуттук мыйзамдарды талдоого негизделген. Авторлор үй-бүлөлүк зомбулукка каршы күрөшүүнүн келип чыгышы жана ыкмалары сыяктуу теманын аспектилерин кеңири баяндайт. Изилдөөнүн негизги натыйжалары үй-бүлөлүк зомбулук салттарынын калыптанышына бир катар факторлордун таасири, анын ичинде авторитардык коомдук тартиптин мурасы, диний жана этикалык императивдер, үй-бүлөнүн жана жалпы коомдун экономикалык тартыштыгы жөнүндө диссертация болуп саналат. Бул эмгектин илимий жаңылыгы үй-бүлөлүк зомбулуктун бүткүл дүйнөлүк жайылышын көрсөткөн фактыларды ачыкка чыгаруу жана алдын алуу боюнча дүйнөлүк тажрыйбага негизделген бир катар сунуштарды иштеп чыгуу, анын ичинде үй-бүлөлүк зомбулукту алдын алуу боюнча тиешелүү социалдык өнүгүү программаларын жана мыйзамдарды кабыл алуу менен аныкталат.

Ачкыч сөздөр: үй-бүлө, коом, зордук-зомбулук, күрөш, мыйзам, таасир.

ПРИЧИНЫ НАСИЛИЯ В СЕМЬЕ И ЕГО ФОРМЫ

CAUSES OF DOMESTIC VIOLENCE AND ITS FORMS

Аннотация

В данной статье рассматриваются различные проявления бытового насилия и поиск историко-правовые аргументы в пользу целесообразности и возможности исправления соответствующих общественных отношений с помощью законодательства. Исследование основано на анализе отечественного законодательства, которое является как действующим, так и актуализированным. Авторы подробно рассматривают такие аспекты темы, как истоки и методы борьбы с насилием в семье. Основными результатами исследования являются тезисы о влиянии ряда факторов на формирование традиций бытового насилия, включая наследие авторитарного общественного строя, религиозные и этические императивы, экономические лишения семьи и общества в целом. Научная новизна работы определяется раскрытием фактов, свидетельствующих о распространенности бытового насилия во всем мире, и формулировкой ряда предложений, основанных на мировом опыте профилактики, включая принятие соответствующих программ социального развития и законов о предотвращении бытового насилия.

Abstract

This article examines the various manifestations of domestic violence and looks for historical-legal arguments in favor of the expediency and the possibility of correcting the relevant social relations through legislation. The study is based on an analysis of national legislation, which is both current and actual. The author deals in detail with such aspects of the topic as the origins and methods of combating domestic violence. The main results of the study are the thesis on the impact of a number of factors on the formation of domestic violence traditions, including the legacy of an authoritarian social order, religious and ethical imperatives, economic deprivation of the family and society as a whole. The scientific novelty of the work is determined by the disclosure of facts indicating the worldwide prevalence of domestic violence and the formulation of a number of proposals based on world experience of prevention, including the adoption of appropriate social development programs and laws on the prevention of domestic violence.

Ключевые слова: семья, общество, насилие, борьба, право, влияние.

Keywords: family, society, violence, struggle, law, influence.

Үй бүлө – баланын атасы менен энесинин, күйөөсү менен аялынын, уулунун жана кызынын кандай болушу керектиги жана алардын бири-бири менен баарлашуусу кандай болушу керектиги жөнүндөгү ойлордун үлгүсү.

Тилекке каршы 21-кылымдын үй бүлөсү мындан жыйырма жыл мурун тааныш болгон моделге кайтып келе албайт. Модернизация алардын жашоосунун бардык тармактарына таасир этип, ар кандай үй бүлөлүк моделдерди пайда кылды, алардын ар бири калктын белгилүү бир бөлүгүнүн муктаждыктарын канааттандырат. Толук эмес үй бүлөлөр, катталбаган никелер, никеден тышкары балдарды тарбиялаган үй бүлөлөр коомдук норма болуп калды. Үй бүлөлүк зомбулуктун ден-соолукка жана социалдык мамилелерге тийгизген таасири, адамдар дүйнө жүзү боюнча эң актуалдуу көйгөйлөрдүн бири деп эсептелет. Демографиялык өзгөрүүлөрдүн жүрүшүндө балалык институту да өзгөрүүдө.

Зордук -зомбулук бардык социалдык топтордо бар, кирешеге, билимге, социалдык кырдаалга, класска, расалык, маданий, диний жана социалдык-экономикалык аспектилерге карабастан, башкача айтканда, үй бүлөлүк зомбулуктун ар кандай түрлөрүнүн жана формаларынын жайылышы ушунчалык чоң болгондуктан, ал бүтүндөй калкты камтыйт. Үй бүлөлүк зомбулук-бул анын муктаждыктарын көзөмөлдөө, коркутуу же канааттандыруу үчүн үй бүлөнүн бир мүчөсүн экинчисине мажбурлоо, атайылап физикалык, сексуалдык, психологиялык же экономикалык таасир этүүчү чыныгы иш-аракет же коркунуч. Үй бүлөлүк зомбулук-бул кайталанма цикл, анын саны көбөйүүдө.

Үй-бүлөлүк чыр-чатактар көбүнчө иш жүзүндө болот. Анткени адамдар, кээде ар кандай каармандар жана кызыкчылыктар менен, байланыш түйүндөрүн табуу үчүн бири-бири менен тил табышышы керек. Бирок бул жагынан баары эле ийгиликке жете бербейт. Кээде мамилелер туңгуюкка кептелет, адамдар көйгөйдү өз алдынча чече алышпайт. Квалификациялуу адистин жардамысыз атмосфера ысыйт жана үй-бүлө мүчөлөрүнүн иш-аракеттери жашоо романтиканы жейт деген пикирди берет, чындыгында ошондой. Үй бүлөлүк зомбулук көйгөйү көптөн бери табу болуп келген жана бүгүнкү күнгө чейин бул көйгөйдү чечүү үчүн коомдун каршылыгы айтылып келет.

Бирок, мамлекет тарабынан бардык аракеттер жумшалган, ага карабастан үй бүлөлүк зомбулук түшүнүгү, анын түрлөрү жөнүндө сабатсыздыктын айынан көп учурда туңгуюк болуп ачыкка чыкпай сыр болуп жашырылып келет. Бул алдын алуу жана көптөн бери белгилүү болсо да кийин болгон окуя менен күрөшүүгө караганда алдын алуучу чараларды көрүү оңой. Зордук- зомбулуктун кесепетинен канчалаган аялдарды, балдарды мындай жагдайлар өлүмгө алып келет.

Үй бүлөлүк зомбулук көйгөйү дүйнө жүзү боюнча актуалдуу. Кыргызстанда бул көйгөй үй бүлөлүк зомбулукка байланыштуу маданий салттардын, социалдык-экономикалык шарттардын жана социалдык нормалардын бар экендиги менен күчөйт. Үй бүлөлүк зомбулук ар дайым үй бүлөлүк мамилелердин бир бөлүгү болуп келген. Убакыттын өтүшү менен коомдун жана мамлекеттин үй бүлөлүк зомбулукка болгон мамилеси өзгөрдү. Бирок, өткөн кылымда гана үй бүлөлүк зомбулук социалдык көйгөй катары таанылып, бул көйгөй менен күрөшкөн эксперттер жана окумуштуулар тарабынан терс бааланган.

Ошол эле учурда, расмий документтерде жана коомдун аң-сезиминде үй бүлөлүк зомбулук орой физикалык зомбулуктун колдонмосу экендиги тастыкталды. Бирок, үй бүлөлүк

зомбулук-бул ар кандай формада (психологиялык, экономикалык, физикалык, үй бүлөлүк, сексуалдык ж.б.) пайда болгон көп кырдуу социалдык көрүнүш.).

Үй бүлөлүк зомбулук көйгөйү-алдын алуу иш-аракеттеринин тутумуна шашылыш муктаждык. Бирок, бул максатка бир нече тоскоолдуктар бар: коомдо зордук-зомбулуктун жайылышынын себептери жана көлөмү, мыйзамдардын кемчилиги жана үй бүлөлүк зомбулукка байланыштуу мамлекеттик органдардын жана компетенттүү органдардын жетишсиз абалы жөнүндө так илимий терминдер жана маалыматтар жетишсиз. Ошондуктан, изилдөөнүн актуалдуулугу бул маселени ар тараптуу изилдөө жана социалдык жана регионалдык деңгээлдеги үй бүлөлүк мамилелердеги социалдык чыңалууну азайтуу үчүн чечим табуу зарылдыгы менен аныкталат.

Зордук-зомбулукка кабылган адамдар көбүнчө төмөнкү кесепеттерге дуушар болушат:

- физикалык, психикалык жана психикалык ден-соолуктун бузулушу физикалык жаракаттардан жана посттравматикалык стресс синдромунун натыйжасында пайда болот, бул өз кезегинде дүрбөлөңгө түшүп, эс тутум көйгөйлөрүнө жана акыры өнөкөт оорулардын пайда болушуна алып келиши мүмкүн;
- коомдогу өз ара аракеттенүү кыйынчылыктары, депрессиядан улам башкалар менен мамиле түзүүдө көйгөйлөр, ишеним сезимин жоготуу жана алардын кызматкер катары натыйжалуулугунун төмөндөшү түрүндө көрүнүшү мүмкүн, бул көбүнчө жумушсуздукка алып келет.

Зордук-зомбулук көргөн үй-бүлөнүн абалы:

- үй-бүлөнү жок кылуу (ажырашуу, бир же бир нече үй-бүлө мүчөлөрүнүн өлүмү);
- зордук-зомбулукка күбө болгон балдардын физикалык, психикалык жана психикалык ден-соолугунун начарлашынын коркунучу;
- мындай үй-бүлөнүн тышкы дүйнө менен байланышын бузуу, кылмышкер обочолонууга умтулгандыктан, анын жүрүм-турумун жашырат.

Коомдун кесепеттери төмөнкүдөй:

- калктын сапатына, анын эмгек рыногуна толук катышуу жөндөмүнө, ден-соолуктун начарлашына жана социалдык көңүл чөгөттүктүн көбөйүшүнө терс таасирин тийгизет;
- зордук-зомбулукка жооп берүү чыгымдарын көбөйтүү (милицияга, сотторго, социалдык, медициналык мекемелерге, жетимдер үйүнө жана ата-энелик укугу жок жетимдер же ата-энелердин балдары үчүн мектеп-интернаттарга, улгайган ата-энелер колдоосуз);
- "терс таасирлерин" өндүрүү (балдардын туура эмес жүрүм-туруму, кыянаттык менен пайдаланылган жана кыянаттык менен байланышкан балдарда алкогольдук ичимдиктерге же баңгизатка көз карандылык коркунучу).

"Адамды эмоционалдык жактан кордоо-бул адам себеп болгон ар кандай иш-аракет эмоционалдык абал. Психологиялык зомбулук бул жеке адамга карата жасалган иш, бул анын жеке потенциалын өнүктүрүүгө жана ишке ашырууга тоскоолдук кылат".

Ошондуктан, үй бүлөлүк зомбулук көйгөйү курч социалдык көрүнүшкө айланды, бул чечимди талап кылат. Жашы жете элек бала үчүн эң коопсуз жай бул-үй, үй бүлөсү. Чын эле бул жерде жашы жете элек баланы, аны сүйүүгө жана коргоого, ага кам көрүүгө чакырылган

адамдар бар. Бирок, акыркы мезгилде муну угуу барган сайын тескерисинче ата-энелер жана башка мүчөлөр тарабынан жашы жете элек балдарды кордоо учурлары көп кездешүүдө.

Акыркы ондогон жылдарда ата-энелер жана башка туугандары тарабынан жасалган зордук-зомбулук үй бүлө мүчөлөрү балдарга карата физикалык, сексуалдык жана психологиялык зомбулукту айтышат. Агрессорлор көп кездешет ата-энеси, өгөй энеси же өгөй атасы, асырап алган ата-энеси, бир туугандары жана башка үй бүлө мүчөлөрү жана ж.б. Үйдө жана үй бүлөдө зордук-зомбулук көп кездешет баары баланы тартипке салуу, башкача айтканда, ага чараларды колдонуу шылтоосу менен жүргүзүлөт физикалык же психологиялык таасирлери.

Демек, үй бүлөлүк зомбулук- бул учурдагы олуттуу жана актуалдуу көйгөй, аны чечүү үчүн мамлекет жана коом тарабынан чараларды иштеп чыгуу жана ишке ашыруу талап кылынат. Статистикалык жактан алганда, үй бүлөлүк зомбулук ар бир төртүнчү үй бүлөдө байкалат, бирок мамлекет бул терс көрүнүшкө каршы эч кандай конкреттүү чараларды көрбөйт. Үй бүлөлүк зомбулуктун көрүнүштөрү балдарга, өспүрүмдөргө жана жалпы коомго терс таасирин тийгизет, анткени изилденген аймактагы зомбулук муундан муунга өтүп турат. Үй бүлөлүк зомбулук адамдын инсандыгына да таасир этет, бул зордук-зомбулук үй бүлөлүк мамилелер чөйрөсүндө гана эмес, коомдо да пайда болуп, кароосуз калгандыгына алып келет.

Колдонулган адабияттар

1. Абельцев С. Семейные конфликты и преступления: криминологический тест / С. Абельцев // Российская юстиция.- 1999.-№5.
2. Айвар, Л. Убьет, значит, любит: От насилия в семье российские женщины страдают в три раза чаще, чем от насилия посторонних лиц / Л. Айвар // Юрист спешит на помощь.- 2013.-№12.
3. Алексеева, Л.С. О насилии над детьми в семье / Л.С. Алексеева // Социс.-2003.-№4.- С.78-84. 4. Астафурова, Е. Детство – смертельно опасный возраст?: [О насилии над детьми в семье] / Е. Астафурова // Комс. правда.-2002.
4. Джунусова, Д., & Зайирбек уулу, Б. (2022). Имущественное страхование. *Вестник Ошского государственного университета*, (3), 117-125. https://doi.org/10.52754/16947452_2022_3_117
5. Жаасынбек кызы, А., & Турсунбай кызы, Г. (2023). Актуальные проблемы агрессии подростков по совершению преступлений. *Вестник Ошского государственного университета. Право*, (1), 77-85. https://doi.org/10.52754/16948661_2022_1_8
6. Лысова А.В. Насилие в семье. Основные теоретические проблемы. Введение. – Владивосток, 2001.
7. Побегайло Э. Ф. Криминологическая характеристика личности насильственных преступников и детерминация насильственных преступлений [Текст] /Э. Ф. Побегайло. //Криминология: № 1 (14). -СПб., 2008.